

УДК 821.161.3.09-1(043.3)

Калядка Святлана Уладзіміраўнадоктар філалагічных навук, дацэнт,
прафесар кафедры гісторыі і граматыкі
англійскай мовыБеларускі дзяржаўны ўніверсітэт
замежных моў
г. Мінск, Беларусь**Svetlana Kolyadko**

Habilitation Doctor of Philology,

Associate Professor,

Professor of the Department of History

and Grammar of the English Language

Belarusian State University of Foreign Languages

Minsk, Belarus

kolyadko@list.ru

СУЧАСНЫ СТАН РАЗВІЦЦА ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧАЙ ЭМАТЫЯЛОГІІ: ТЭАРЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ, МЕТАДЫ ДАСЛЕДАВАННЯ І МІЖДЫСЦЫПЛІНАРНЫЯ СУВЯЗІ

У артыкуле разглядаецца сучасны стан літаратуразнаўчай эматыялогіі як самастойнага навуковага напрамку, які вывучае прыроду, формы выражэння і функцыі эмоцыі ў мастацкім тэксце. Акрэсліваюцца тэарэтычныя асновы і метадалагічныя стратэгіі даследавання эматыўнасці, праводзяцца паралелі паміж аўтарскімі тэорыямі паэтычнай эмоцыі. Ажыццяўляецца параўнальны аналіз канцэпцый замежных даследчыкаў, а таксама агляд сучасных напрамкаў вывучэння эмоцыі: афектыўнай тэорыі, кагнітыўнай паэтыкі, псіхапаэтыкі, нейраэстэтыкі, фонацэнтрычнай паэтыкі і інш.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *літаратуразнаўчая эматыялогія; эматыўнасць; паэтычная эмоцыя; замежнае літаратуразнаўства; афектыўная тэорыя; кагнітыўная паэтыка; нейраэстэтыка; псіхапаэтыка.*

THE CURRENT STATE OF THE DEVELOPMENT OF LITERARY EMOTIOLOGY: THEORETICAL FOUNDATIONS, RESEARCH METHODS, AND INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS

The article examines the current state of literary emotiology as an independent research field that studies the nature, forms of expression, and functions of emotion in a literary text. It outlines the theoretical foundations and methodological strategies for studying emotivity, drawing parallels between the author's theories of poetic emotion. A comparative analysis of the concepts of foreign scholars is carried out, as well as an overview of contemporary approaches to the study of emotion: affect theory, cognitive poetics, psychopoetics, neuroaesthetics, phonocentric poetics, and others.

K e y w o r d s: *literary emotiology; emotivity; poetic emotion; foreign literary studies; affect theory; cognitive poetics; neuroaesthetics; psychopoetics.*

Адной з актуальных задач тэорыі літаратуры з'яўляецца дакладнае тэрміналагічнае вызначэнне катэгорый эматыўнасці і эмацыянальнасці. Комплексны падыход да іх вывучэння патрабуе распрацоўкі сучаснай метадалогіі, якая адпавядае задачам літаратуразнаўчага аналізу паэтычнага твора. Метады інтэрпрэтацыі эматыўнасці ў каардынацыі з тэарэтычнай паэтыкай, кагнітыўным літаратуразнаўствам, рэцэптыўнай эстэтыкай і лінгвістыкай вызначаюць вектары новага даследчага напрамку – літаратуразнаўчай эматыялогіі, які абазначае паварот сучаснай навукі да Чалавека Пачуццёвага.

У беларускім літаратуразнаўстве цікавасць да катэгорыі эмоцыі абудзілася ў 1970-я гады. У працах Рыгора Семашкевіча, Варлена Бечыка, Алега Лойкі, Алы Кабаковіч асобныя згадкі пра эмоцыю і эмацыянальнасць змяшчаюцца, як правіла, у імпліцытнай форме, што патрабуе іх рэканструкцыі ў суцэльную канцэпцыю, адпаведную падыходам даследчыкаў другой паловы XX ст. да асэнсавання паэзіі і літаратурных працэсаў. Падчас аналізу мастацкіх твораў яны вылучаюць суадносіны эмацыянальнага і рацыянальнага, думкі і пачуцця, эмоцыі і інтэлекту як праблемныя дыяды. Аднак пасля гэтых даследаванняў цікавасць да эмацыянальна-пачуццёвай сферы асобы ў беларускім літаратуразнаўстве амаль не праяўлялася.

У расійскім друку з'яўляюцца асобныя артыкулы пра эмоцыю ў літаратуры, і ў 2023 годзе выходзіць зборнік “Скрозь слёзы. Руская эмацыянальная культура” [1], складзены па выніках канферэнцыі 2022 года ў Інстытуце рускай літаратуры (Пушкінскі Дом) РАН. У зборніку прадстаўлены розныя аспекты даследавання слязлівасці як феномена рускай культуры і літаратуры. У цэнтры ўвагі аўтараў – пытанне аб тым, наколькі спецыфічныя праявы эмоцый у Расіі, як яны мяняліся з цягам часу і як гэтая “слязлівасць” адлюстравалася ў літаратуры, мастацтве і сацыяльных практыках.

Сярод украінскіх даследчыкаў варта згадаць Святлану Крываручка і яе працу “Афект і рэфлексія: мадальнасці эмацыянальнага ў сучаснай украінскай паэзіі” (2023) [2], у якім увага канцэнтруецца на трох паняццях, адлюстраваных у тэме. Алена Ільчанка ў сваіх навуковых росшуках засяроджваецца на эмацыянальным інтэлекце аўтара, эмацыянальнай сферы персанажа і аўтара ва ўкраінскай і сусветнай прозе. Аксана Башкірава разглядае эмацыянальныя коды і афектыўныя тэхналогіі ва ўкраінскай прозе канца XX – пачатку XXI стагоддзя. Андрэй Гурдуз вывучае паэтыку эмоцый, драматычны канфлікт пачуццяў у драматургіі Лесі Українкі. Варта згадаць і калектыўную манаграфію Інстытута літаратуры імя Т. Г. Шаўчэнкі НАН Украіны “Эмоцыі і літаратура: антрапалагічны паварот” (2021) [3], якая ўключае раздзелы пра эмацыянальную культуру, афектыўныя наратывы, дзе эмоцыя ва ўкраінскай літаратуры разглядаецца ў кантэксце антрапалагічнага павароту. Як бачым, даследчыкі задзейнічалі ў вывучэнні эмоцыі метады псіхапаэтыкі, кагнітыўнай паэтыкі, гістарычнага аналізу, міждысцыплінарнага падыходу і інш., што сведчыць пра інтэграцыю праблематыкі эмоцыі ў розныя галіны гуманітарных ведаў.

Наша даследаванне “Літаратуразнаўчая тэорыя паэтычнай эмоцыі” (2018) [4] факусуецца на сферы бытавання эмоцыі ў паэтычным тэксце праз катэгорыі «эмацыянальнасць» (сфера аўтара) і «эматыўнасць» (сістэма тэкставых паказчыкаў), а таксама паняцці *эматыў*, *эमतэма*, *эматыўныя сродкі*. Трохкампанентная структура «аўтар – тэкст – чытач» утварае сэнсава-эстэтычнае адзінства для асэнсавання эматыўнасці. Канцэптuallyны вектар тэорыі: эмоцыя прысутнічае на ўсіх узроўнях арганізацыі паэтычнага тэксту.

Актуальнасць такога даследавання падмацоўваецца з'яўленнем у канцы XX – пачатку XXI ст. у замежным літаратуразнаўстве шэрагу манаграфій (П. Стоквел, Р. Цур, Л. Заншайн, П. Хоган, А. Палмер, М. Берк, П. Крысп, К. Эмат, Д. Гавінс, Р. Гібс, К. Гамільтан і інш.), прысвечаных ролі эмоцыі ў мастацкай літаратуры. У названых працах пераважаюць лінгвакультуралагічны, філасофскі, гістарычны, эстэтычны і іншыя падыходы. Дзякуючы міждысцыплінарнаму і міждыкурснаму падыходам у сучасным замежным літаратуразнаўстве з'яўляюцца даследаванні, аўтары якіх часта выступаюць спецыялістамі адразу ў некалькіх галінах. Іх працы апелююць не да асобных метадаў сумежных дысцыплін, а да ўсяго комплексу навуковага інструментарыю. Падставай для пошуку выступае не вузкая літаратуразнаўчае поле, а шырэйшы культурна-гістарычны кантэкст. Задачы навукі аб літаратуры абумоўліваюць зварот даследчыкаў да нетрадыцыйных метадаў, тэорый, падыходаў і гіпотэз, у тым ліку з прыцягненнем альтэрнатыўных эмпірычных даных.

Мастацкае чытанне і рэакцыі чытача ўсё часцей становяцца прадметам усебаковага вывучэння з далучэннем метадаў філасофіі, псіхалогіі, нейралогіі і іншых дысцыплін. Сярод замежных даследаванняў варта назваць працы Патрыка Колма Хогана “What Literature Teaches Us about Emotion” (“Што літаратура вучыць нас пра эмоцыю”) (2011) [5] і Дэвіда Міала, аднаго з заснавальнікаў эмпірычнага вывучэння чытацкіх рэакцый, “Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies” (“Літаратурнае чытанне: Эмпірычныя і тэарэтычныя даследаванні”) (2006) [6], прысвечаныя эмпатыі і асаблівасцям успрымання мастацкага тэксту.

Патрык Колм Хоган у сваёй манаграфіі прапануе канцэпцыю, згодна з якой літаратура з'яўляецца крыніцай ведаў пра эмоцыі. Ён даследуе шэраг фундаментальных эмоцый – ад рамантычнага кахання і гора да віны, сораму і рэўнасці – на матэрыяле твораў сусветнай літаратуры. Пры гэтым аўтар адзначае, што сярод кагнітыўных даследчыкаў (на момант выхаду яго манаграфіі ў 2011 годзе) не было тэарэтыкаў літаратуры, гэта значыць, літаратуразнаўчыя працы па тэорыі эматыўнасці на той час фактычна адсутнічалі. Толькі ў апошнія пяць гадоў з'явіліся даследаванні, у якіх распрацоўваюцца новыя тэарэтычныя паняцці і метадалогіі вывучэння эматыўнасці, а таксама праяўляецца цікавасць да розных спосабаў і сродкаў “матэрыялізацыі” эмоцыі ў мастацкім тэксце, – таму звернемся да ключавых сучасных прац, найбольш блізкіх да задач тэорыі літаратуры.

Джон Брэнкман у даследаванні “Mood and Trope: The Rhetoric and Poetics of Affect” (“Настрой і троп: Рыторыка і паэтыка афекту”) (2020, Чыкага) [7] імкнецца пераадолець разрыў паміж “лінгвістычным” (фокус на мове, тропях) і “афектыўным” паваротамі, лічачы іх не дзвюма рэальнасцямі, а двума бакамі аднаго цэлага, якія патрабуюць аналізу ў непарыўнай сувязі. У гэтай працы (2020), якая выйшла пасля нашай манаграфіі (2018), пазіцыянуецца рытарычны падыход і паэтыка афекту, аднак у ёй ёсць шэраг палажэнняў, блізкіх нашым.

Па-першае, настрой і троп так глыбока звязаныя, што адзін не існуе без другога. Гэта азначае, што любы эмацыянальны стан у вершы абавязкова выяўляецца праз канкрэтныя рытарычныя фігуры, і наадварот – любы троп (метафара, метанімія і г.д.) нясе ў сабе пэўны эмацыянальны зарад.

Па-другое, эмоцыя ніколі не бывае проста і аднаслойнай. Яна заўсёды шматскадовая, у ёй ёсць розныя пласты, адценні, нават супярэчнасці.

Па-трэцяе, ключ – у выказванні, а не ў выказаным: эмоцыя знаходзіцца не ў тым, што гаворыцца пра пачуцці (п р а ш т о тэкст), а ў самім спосабе, манеры гаварэння (у нас – я к пабудавана паэтычнае выказванне).

Такім чынам, нягледзячы на розныя навуковыя традыцыі (постсавецкае літаратуразнаўства і замежная філасофска-рытарычная крытыка), мы прыходзім да высновы, што наша тэорыя і канцэпцыя Дж. Брэнкмана сыходзяцца ў галоўным: эмоцыя ў паэзіі – гэта не толькі тое, п р а ш т о гаворыцца, але і тое, я к пабудавана выказванне. Абодва падыходы сцвярджаюць непарыўную сувязь паміж эмацыянальным станам (настроем, афектам) і яго моўным увасабленнем (тропамі, рытарычнымі фігурамі, формай), разумеючы эмоцыю як структураўтваральны фактар тэксту, які жыве ў самой яго тканіне.

Асноўнае адрозненне нашай тэорыі ад канцэпцыі Д. Брэнкмана заключаецца ў мэтах і метадалогіі. Намі створана сістэмная літаратуразнаўчая тэорыя, у якой распрацаваны паняццыйны апарат («эматыўнасць», «паэтычная эмоцыя», «эмацэма», «вобраз-эматыў» і інш.) і прапануецца канкрэтны метада – шматузроўневы эматыўны аналіз (на ўзроўні фанетыкі, лексікі, сінтаксісу, кампазіцыі, лірычнага сюжэту і інш.). Такі падыход з’яўляецца ўніверсальным і прыдатным для аналізу любога паэтычнага тэксту. Д. Брэнкман жа прынцыпова адмаўляецца ад стварэння сістэмы. Ён займаецца філасофска-рытарычнай крытыкай: яго мэта – не даць інструмент, а паказаць, як канкрэтны твор супрацьстаіць філасофскім канцэпцыям афекту. Крытыка, паводле Д. Брэнкмана, павінна быць «настроеная на дысананс» і адзінкаваць кожнага твора. Такім чынам, метафарычна кажучы, у нашым даследаванні мы імкнуліся стварыць карту эмацыянальнага ландшафту паэзіі, а Д. Брэнкман вучыць арыентавацца без карты, давяраючы толькі самому тэксту і яго дысанансам. Пры гэтым з дапамогай метадаў філасофскай крытыкі ён вывучае рыторыку афекту і надае эмоцыі сістэмаўтваральную функцыю ва ўнутранай логіцы тэксту. Мы таксама звяртаемся да тэорыі афекту, але на ўзроўні раскрыцця эмацэмы (сюжэтна-кампазіцыйнай адзінкі лірычнага перажывання) і праз аналіз праяўлення эмоцыі на розных узроўнях арганізацыі тэксту. Мы не апелюем да «супярэчнасцяў» эмацыянальнага выражэння/выяўлення ў духу дэканструкцыі, а паказваем, як розныя фармальныя элементы ствараюць эмацыянальную паліфанію.

Сучасныя напрамкі даследавання эмоцыі ў мастацкай літаратуры

Намі выяўлены таксама іншыя актуальныя сучасныя напрамкі ў даследаванні эмоцыі ў мастацкай літаратуры: *афектыўная тэорыя* (Ларэн

Берлант, Сара Ахмед), *кагнітыўная паэтыка* (Рэўвен Цур, Пітэр Стоквел, Маргарэт Фрымэн, Катрына Брэнан), *псіхапаэтыка* (Вілі ван Пір, Ганна Часнакова, Кіт Оўтлі), *нейраэстэтыка* (Вульф Менінгхаус, Ойген Васілівіцкі).

Афектыўная тэорыя выводзіць эмоцыю ў сацыяльнае і палітычнае поле, разглядаючы яе як прадмет культурнай крытыкі. Яе прадстаўнікі (Л. Берлант, С. Ахмед) сцвярджаюць, што эмоцыі не заключаны ў аб'ектах ці тэкстах, а нараджаюцца ў кругазвароце паміж цялесным, тэкстуальным і сацыяльным. У працы Л. Берлант “Cruel Optimism” (“Жорсткі аптымізм”) (2011) [8] паказана, як афекты структуруюць адносіны чалавека са светам і сацыяльнымі нормама; яе паняцце “жорсткі аптымізм” актыўна выкарыстоўваецца ў аналізе паэзіі. С. Ахмед у кнізе “The Cultural Politics of Emotion” (“Культурная палітыка эмоцый”) (2004) [9] распрацоўвае ідэю, што эмоцыі нараджаюцца ў працэсе цыркуляцыі паміж тэкстамі і чытачамі; гэты падыход таксама шырока прымяняецца ў сучасным аналізе мастацкіх твораў.

Кагнітыўная паэтыка вывучае тое, як паэтычныя тэксты ўзаемадзеінічаюць з чалавечым мысленнем, успрыняццём і эмоцыямі. Р. Цур – згадаем яго працу “Toward a Theory of Cognitive Poetics” (“Да тэорыі кагнітыўнай паэтыкі”) (2008) [10] – лічыцца заснавальнікам кагнітыўнай паэтыкі. Ён адным з першых сістэматычна даследаваў, як кагнітыўныя працэсы структуруюць паэтычную форму і ўплываюць на ўспрыманне эмоцый чытачом. У межах гэтага напрамку працуе і М. Фрымэн. У адной з яе апошніх прац “The Poem as Icon: A Study in Aesthetic Cognition” (“Верш як ікона: Даследаванне эстэтычнага пазнання”) (2020) [11] дэманструецца, як паэзія стварае эстэтычны і эмацыянальны досвед, які выходзіць за межы чыста кагнітыўнага ўспрымання. У кнізе М. Фрымэн разглядае паняцце “іконы” ў паэзіі, ролю метафары, схемы і афекту. Яе цэнтральная ідэя – верш ёсць ікона, а паэтычная іканічнасць – гэта афектыўны водгук на рэальнасць, які перадаецца чытачу. Аналіз верша У. Стывенса “Улада чорнага” – прыклад кагнітыўнай літаратурнай крытыкі, дзе аўтар падрабязна разбірае, як моўныя сродкі, гукі, колеры і архетыпы ствараюць афектыўны досвед страху.

У манаграфіі Катрыны Брэнан “Language, Cognition and Emotion in Keats’s Poetry” (“Мова, пазнанне і эмоцыя ў паэзіі Кітса”) (2022) [12] мы знойдзем прымяненне метадалогіі кагнітыўнай лінгвістыкі і кагнітыўнага падыходу да паэзіі Джона Кітса ў даследаванні артыкуляцыі эмоцый. Аўтар абапіраецца на цялесную перспектыву і аналізуе, як граматычныя і лексічныя элементы разам ствараюць эмацыянальную выразнасць паэтычнага твора. Такім чынам, менавіта ў межах кагнітыўнага літаратуразнаўства дасягнуты найбольш значныя тэарэтычныя вынікі ў сферы апісання паэтычнай эмоцыі.

Псіхапаэтыка даследуе эмпірычныя рэакцыі чытачоў з дапамогай анкет, статыстыкі або кагнітыўных сімуляцый. Фокус тут – на ўспрыняцці тэксту. У кнізе Вілі ван Піра і Ганны Часнакавай “Experiencing Poetry:

A Guidebook to Psychopoetics” (“Перажываючы паэзію: Даведнік па псіхапаэтыцы”) (2023) [13] прадстаўлены вынікі вывучэння эмацыянальнага досведу чытача з дапамогай эмпірычных метадаў. У ёй выяўляюцца кагнітыўныя і афектыўныя прынцыпы, якія тлумачаць прыцягальнасць паэзіі: здзіўленне, катарсіс, суцяшэнне, уражанне прыгажосцю. Выкарыстоўваюцца колькасныя метады (шкалы Лікёрта, ANOVA, статыстычны аналіз). Яшчэ адзін прадстаўнік псіхапаэтыкі – Кіт Оўтлі. Ён распрацаваў тэорыю сімуляцыі, у рамках якой прапануе кагнітыўнае мадэляванне пэўных псіхічных структур. Асноўны акцэнт даследчык робіць на кагнітыўных працэсах, што ляжаць у аснове эмацыянальнага перажывання пры чытанні паэзіі. Сярод іх – семантыка, прасодыя (гукавы і рытмічны бок верша) і самарэфлексія, якая дазваляе чытачу ўсвядоміць уласныя эмоцыі.

Нейраэстэтыка вывучае цялесныя рэакцыі (мурашкі, слёзы) і карэляты ў мозгу. Гэта зусім іншы ўзровень рэальнасці – біялогія ці фізіялогія паэтычнага афекту, а не паэтыка.

У апошнія гады ў замежным літаратуразнаўстве сфарміраваліся некалькі новых напрамкаў вывучэння эмоцыі, якія можна ахарактарызаваць як *фонацэнтрычную паэтыку, афектыўную нявызначанасць і перамешчаныя афекты*.

Віктар Бермудас у сваёй працы “Felt Anticipation: Rhythm, Expectation, and Emotion in Friederike Mayröcker’s Poetic Spoken Atmospheres” (“Адчутае чаканне: Рытм, чаканне і эмоцыя ў паэтычных гукавых атмасферах Фрыдэрыкі Майрöker”) (2024) [14] прапануе міждысцыплінарны падыход на стыку кагнітыўнай паэтыкі, фенаменалогіі і гукавых даследаванняў. Ён уводзіць паняцце «паэтычная гукавая атмасфера» як інтэрсуб’ектыўную з’яву, што ўзнікае на скрыжаванні паэтычнага голасу і ўспрыняцця слухача. Аналізуючы рытм, напружанне і эмоцыю вершаў Майрöker з дапамогай спектраграм, даследчык вылучае працягласць, інтэнсіўнасць і знікненне гуку, якія дазваляюць зразумець эмацыянальны ўзровень паэтычных гукаў. Галоўная гіпотэза: сэнс сапраўды адчуваецца.

Эліна Сілтанен у даследаванні “Bound by a Shared Affect: Insights into Reading and Teaching Emotions in Recent Poetry” (“Звязаныя агульным афектам: Роздум пра чытанне і выкладанне эмоцый у сучаснай паэзіі”) (2024) [15] прапануе тэарэтычны падыход да інтэрпрэтацыі паэзіі пад назвай «чытанне для афектыўнай нявызначанасці». Абапіраючыся на тэорыю Сары Ахмед аб узнікненні эмоцыі ў цыркуляцыі паміж чытачом і тэкстам, Э. Сілтанен разглядае верш як аб’ект, які фарміруе эмацыянальны водгук. На матэрыяле дзвюх паэтычных кніг даследчыца паказвае, як вершы ствараюць нявызначанасць у міжасабовых адносінах, што служыць асновай для разумення афекту.

У працы Жана Аарона дэ Борха “Upon Losing One’s Map: Displaced Affects in Fatima Lim-Wilson’s Poetry” (“Калі губляеш карту: Перамешчаныя афекты ў паэзіі Фацімы Лім-Уілсан”) (2025) [16] даследуецца паэзія філі-

пінска-амерыканскай паэтэсы Фацімы Лім-Уілсан праз зварот да канцэпцыі «перамешчаных афектаў». Дэ Борха паказвае, як лірычная гераіня Лім-Уілсан супраціўляецца лінейнаму часу і прасторавым якарам, характэрным для мігранцкага досведу. Яна не ўкаранёная ні ў мінулае (радзіму), ні ў цяперашняе (Амерыку). Замест гэтага яе афекты перамяшчаныя – яны існуюць у «вечным пераходзе», дзе афектыўныя структуры самі становяцца картай жыцця.

Новыя тэарэтычныя адкрыцці знойдзем у дысертацыйнай працы Пятра Вячорка “At the same time: weaving loop, spectrum and affect in literary portraits by Gertrude Stein and Zong! by M. NourbeSe Philip” (“Адначасова: Пляценне пятлі, спектра і афекту ў літаратурных партрэтах Гертруды Стайн і *Zong!* М. НурбеСэ Філіп”) (2025) [17]. П. Вячорак распрацоўвае канцэпцыю «спектральнага чытання» і «суб’ектыўнага карэлята» – новыя інструменты паэтычнага аналізу. Ён даследуе, як гукавыя петлі ў тэкстах Гертруды Стайн і М. НурбеСэ Філіп генеруюць у чытача змененыя станы свядомасці, недаступныя семантычнай рэферэнцыяльнасці.

Хелен Вендлер у кнізе “Inhabit the Poem: Last Essays” (“Засяліць верш: Апошнія эсэ”) (2025) [18] сцвярджае, што вершы нараджаюцца з “вострага болю”, і пераўтварае аналіз твора ў “засяленне” іх свету. “Засяліць верш” для даследчыцы азначае не проста зразумець яго тэму ці настрой, а пражыць яго структуру, адчуць, як рытм, сінтаксіс і вобразнасць працуюць разам, каб стварыць эмацыянальны досвед. Для яе форма і мова верша – гэта дакладныя злепкі пачуцця і думкі. Х. Вендлер прапануе “засяленне” як інтуітыўны, але глыбока дысцыплінаваны акт уважлівага чытання і схіляецца да практыкі “медытацыі над вершам”.

Такім чынам, сучасныя даследаванні эмоцыі ў паэзіі развіваюцца ў некалькіх напрамках. Адны навукоўцы (В. ван Пір, Г. Часнакова, К. Оўтлі) ідуць шляхам эмпірычнай і кагнітыўнай верыфікацыі. Другія (В. Менінгхаўс, О. Васілівіцкі) даследуюць нейрафізіялагічныя карэляты афекту. Трэція (Л. Берлант, С. Ахмед, Э. Сілтанен) разглядаюць эмоцыю як сацыяльна-культурную з’яву. Чацвёртыя (В. Бермудас, П. Вячорак) звяртаюцца да гукавой матэрыяльнасці паэзіі. І, нарэшце, Д. Брэнкман і Х. Вендлер даказваюць, што эмоцыя жыве ў тропях, сінтаксісе і кампазіцыі.

Пры ўсёй разнастайнасці метадаў за межамі ўвагі застаецца галоўнае: адсутнічае адзіная літаратуразнаўчая тэорыя, якая б інтэгравала гэтыя адкрыцці ў сістэмны аналіз паэтычнага тэксту. Большасць замежных даследаванняў альбо зводзяць эмоцыю да псіхалогіі (чытача ці аўтара), альбо да сацыялогіі, альбо да нейрабіялогіі, часта засяроджваюцца на асобным аспекце (граматыка, гук, вобраз), губляючы сам тэкст як мастацкую цэласнасць. Наш сістэмны падыход і шматузроўневая тэорыя эматыўнасці, дзе эмоцыя разглядаецца як структураўтваральны фактар тэксту на ўсіх яго ўзроўнях – ад фанетыкі да кампазіцыі, дае канкрэтны метадавы эматыўнага аналізу паэтычнага твора і застаецца актуальнай у кантэксце сусветнага

літаратуразнаўства. Атрыманыя намі вынікі сведчаць аб тым, што далейшая распрацоўка праблематыкі эматыўнасці паэзіі патрабуе звароту да шэрагу сумежных тэарэтычных абласцей. Да іх адносяцца: вывучэнне канцэптаў і канцэптасферы, прырода эстэтычнага і спецыфіка эстэтычных эмоцый, працэсы сімвалізацыі эмоцый, а таксама ўплыў эмоцый на фарміраванне літаратурных напрамкаў (рамантызму, сентыменталізму) і адпаведных ім тыпаў светаўспрымання (ідылічнага, рамантычнага, сентыментальнага). Літаратурных напрамкаў азначана два, а адпаведных ім тыпаў светаўспрымання – тры. Акрамя таго, перспектыўнымі кірункамі даследавання выступаюць устанаўленне суаднесенасці катэгорый эмоцыі і аксіялогіі, а таксама эматыўнасці і інтэртэкстуальнасці. Пералічаныя аспекты істотна пашыраюць абсяг даследавання ў межах самастойнага навуковага напрамку – літаратуразнаўчай эматыялогіі.

ЛІТАРАТУРА

1. Сквозь слезы. Русская эмоциональная культура / сост. К. Богданов. – М. : Новое литературное обозрение, 2023. – 488 с.
2. *Криворучко, С.* Афект і рефлексія: модальнасці эмоцыйнага в новітній україньскій поезіі / С. Криворучко. – Луцьк : Твердиня, 2023. – 320 с.
3. Эмоції та літаратура: антропалагічний поворот / за рэд. Т. Гундорової. – Кіў : Акадэмпэрыодика, 2021. – 420 с.
4. *Калядка, С. У.* Літаратуразнаўчая тэорыя паэтычнай эмоцыі / С. У. Калядка. – Мінск : Беларус. навука, 2018. – 350 с.
5. *Hogan, P. C.* What Literature Teaches Us about Emotion / P. C. Hogan. – Cambridge : Cambridge University Press, 2011. – X, 352 p.
6. *Miall, D. S.* Literary Reading: Empirical and Theoretical Studies / D. S. Miall. – New York : Peter Lang, 2006. – VIII, 234 p.
7. *Brenkman, J.* Mood and Trope: The Rhetoric and Poetics of Affect / J. Brenkman. – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 2020. – X, 304 p.
8. *Berlant, L.* Cruel Optimism / L. Berlant. – Durham; London : Duke University Press, 2011. – VIII, 342 p.
9. *Ahmed, S.* The Cultural Politics of Emotion / S. Ahmed. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2004. – VIII, 256 p.
10. *Tsur, R.* Toward a Theory of Cognitive Poetics / R. Tsur. – 2nd expanded and updated ed. – Brighton ; Portland : Sussex Academic Press, 2008. – XIV, 610 p.
11. *Freeman, M. H.* The Poem as Icon: A Study in Aesthetic Cognition / M. H. Freeman. – Oxford : Oxford University Press, 2020. – XIV, 228 p.
12. *Brannon, K.* Language, Cognition, and Emotion in Keats's Poetry / K. Brannon. – New York : Routledge, 2022. – XII, 210 p.

13. *Peer, W. van.* Experiencing Poetry: A Guidebook to Psychopoetics / W. van Peer, A. Chesnokova. – London ; New York : Routledge, 2023. – VIII. – 196 p. ; Bloomsbury Academic, 2023. – XIV. – 236 p.
14. *Bermúdez, V.* Felt Anticipation: Rhythm, Expectation, and Emotion in Friederike Mayröcker's Poetic Spoken Atmospheres / V. Bermúdez // *Arcadia*. – 2024. – Vol. 59, iss. 2. – P. 169–186.
15. *Siltanen, E.* Bound by a Shared Affect: Insights into Reading and Teaching Emotions in Recent Poetry / E. Siltanen // *Pedagogy: Critical Approaches to Teaching Literature, Language, Composition, and Culture*. – 2024. – Vol. 24, iss. 1. – P. 1–20.
16. *Borja, J. A. de.* Upon Losing One's Map: Displaced Affects in Fatima Lim-Wilson's Poetry / J. A. de Borja // *Cordite Poetry Review*. – 2025. – Iss. 114 (The Affective Turn). – URL: <https://cordite.org.au/essays/upon-losing-ones-map/> (date of access: 09.04.2026).
17. *Wieczorek, P.* At the same time: weaving loop, spectrum and affect in literary portraits by Gertrude Stein and Zong! by M. NourbeSe Philip : PhD diss. / P. Wieczorek. – Vancouver : The University of British Columbia, 2025. – 146 p.
18. *Vendler, H.* Inhabit the Poem: Last Essays / H. Vendler. – New York : Library of America, 2025. – 279 p.

Поступила в редакцию 15.04.2026